

Forfatter: Säve, Carl

Titel: BREV TIL: Petersen, Niels Matthias FRA: Säve, Carl (1855-01-07/1855-01-11)

Citation: Säve, Carl: "BREV TIL: Petersen, Niels Matthias FRA: Säve, Carl (1855-01-07/1855-01-11)", i *Brevvexling mellem N. M. Petersen og Carl Säve - et bidrag til skandivanismens og den nordiske filologis historie*, Det Schubotheske Forlag, s. 75. Onlineudgave fra Danmarks Breve: <https://tekster.kb.dk/text/letters-001991716-000-shoot-L0019917160000007.pdf> (tilgået 11. juli 2024)

Anvendt udgave: Brevvexling mellem N. M. Petersen og Carl Säve - et bidrag til skandivanismens og den nordiske filologis historie

Ophavsret: Materialet er fri af ophavsret. Du kan kopiere, ændre, distribuere eller fremføre værket, også til kommercielle formål, uden at bede om tilladelse. Husk dog altid at kreditere ophavsmanden.

[Læs Public Domain-erklæringen](#)

Uppsalad. 7—11 Januari 1855.

Vördade Vän!

Genom vännen Hammershainib har jag fått kärkomna helsningar ifrån Dig, och vet således, att Du riktigt fått mitt Gotlands-bref (Visby d. 22 Aug.). Det gjorde mig innerligen ondt att höra, att Du under slutet af sommaren och hösten s. 76ej mått fullkomligt väl; likväl hoppas jag, att Du sedermera öfvervunnit detta och åter blifvit kry och rask. Under sådana förhållanden kan det derföre icke förundra mig det minsta, att Du icke skrivit till mig; ty så högeligen jag än längtar efter hvarje meddelande från Din hand — och nu särdeles gerna skulle höra Ditt omdöme om min öfversättning af Yngl. Sagan, på ¹ hvilket omdöme jag sätter högre än hvarje annans — så vill jag dock på intet sätt önska, att Du skulle skriva, när sådant gör Dig den minsta möda. Jag skrifver hjerteligen gerna till Dig ändå, emedan jag tror att sådant gör Dig ett nöje: detta är väl ock det minsta jag kan göra för allt det myckna, för hvilket jag står till Dig i en evig tacksamhetsskuld, såväl af undervisning som af den välvilliga vänskap, hvarmed Du hedrar mig. Jag ville bara önska, att jag hade tid att oftare skriva till Dig! Men när jag har föreläsningar på mig, så taga de en hel hop tid — den Fornnordiska litteraturen är icke vorden min hem-mark såsom hon är för Dig, tör väl ej håller någonsin varda det, ty värr! — utom det att jag städse har något annat bigöra. Ja, jag föreläste i höstas publice för 7—8 åhörare! — är det icke sorgligt? 7—8 bland 8—900 Svenska studenter! Och likväl, och likväl äro förhållandena här af den öfverusla beskaffenhet, att jag nästan moste undra på, att de ens kunna vara så många! Factum är detta: Ar 1829 utnämndes den nuvarande Professorn in „Historia litteraria et archæologia“, som sedan dess likväl aldrig läst annat än Heims kringlas prosa (ty det hör också till mannens characteristisk, att han låtit kalla sitt ämbete med ett annat namn, än det ämnes, som han tänkte föredraga!). Sedan dess har här hållits 9 promotioner, vid hvilka minst 750 blifvit magistrar. Hans släpphändhet på betyg (character) har varit så stor, att nästan alla dessa, ehvad deras hufvudstudium än varit, dock alltid låtit examinera sig i Isländska. s. 77Att af de 750 åtminstone 700 fått approbatur eller deröfver är säkert, af dessa 700 antager jag, att kanske 150 fått simpelt approb, 300 cum laude approb (= haud illaud.) och de återstående 250 laudatur (= laudabilis). När en sådan mängd „Isländare“ under $\frac{1}{4}$ århundrade blifvit här uppammade och utspridda öfver Sverige, hvem skulle då icke tro, att det Fornnord. studium här skulle stå i det allra högsta flor! Men nej, allt är endast „en ljudande malm och en klingande bjällra“, bara flärd och tomhet, utan allt innehåll; ty i verkligheten kan nästan ingen enda af alle desse ett endaste grand Isländska (utom det, som moste vara dem bekant förut genom språkets likhet med modersmålet), ty han har ännu aldrig på detta fjärdingsårhundrade gifvit någon af desse 750 examinati mer än en grammatikalisk fråga („Alldeles — hvad heter eiga i præsens?“ — !!), hvilken naturligtvis hvar endaste en kan besvara till fullkomlighet. Vore det icke så sorgligt, att man vill gråta deröfver, så kunde man lätt skratta sig sjuk deråt. Naturligtvis har det väl ändock bland alle examinerade varit kanske 10—20 stycken, som af egen drift last litet grammatik; men detta länder ingalunda honom till förtjenst, ty hans föreläsningar hafva aldrig bestått i annat än ren öfversättning, utan all grammatikalisk analys, endast med någon enda tarflig historisk upplysning, men städse med ett envist undvikande af hvarje skaldevers. Nå, invänder Du, då är det ett så mycket tacksammare fält för en efterföljande arbetare! — Visserligen, om blott icke hela studiet, genom denna tjugufemåriga, planmätiga vanskötsel, hade råkat lika mycket i missaktning och förfall. Betygen gifvas nämligen sällan efter huru de verkligen kunnat tyda sin text på Svenska, utan dervid gälla en hop andra afseenden, t. ex. om examinandan har läst mycket historia och Politik (men han får ej vara känd som liberal i Politiken — och för några år sedan fick han alls icke vara känd som Skandinav; men detta ändrade sig 1848!), ja, att vara adelsmän är en någorlunda god rekommendation, baron är s. 78bättre och grefve allra bäst, och en sådan har väl aldrig fått mindre än laudatur. Huru vill man nu begära, att någon skall omaka sig med att förlora tiden på mina föreläsningar? Om jag ändå gick på och öfversatte texten kursivt — men nej, „Säve bara sölar bort tiden med grammatikan!“ heter det — och då är det ju mycket beqvämare att ligga hemma på sin soffa med Isländska texten i handen och cigarr i munnen, under det, att en redigt innan läsande uppappare-pojke läser upp den Svenska öfversättningen ¹. Blott man då känner præsens till „verbet“ (så kallas sedan många år det märkvärdiga eiga!), så går nog allt väl hos professorn — ty skulle man ock hafva glömt, hvad ett och annat ovanligare ord betyder, så brukar man det fiffet, att man vid öfversättningen går det med vördnadsfull tystnad alldeles förbi — är det icke qvickt! — ty professorn märker sådant högst sällan. — Dock, det var kanske orätt af mig att komma in på ett så nedslående ämne; — men „hvaraf hjertat fullt är, derom talar munnen!“ — och här kan jag just icke gerna tala om saken med någon, då man lätt kan anse mig jäfvig. — Du inser lätt, huru glad jag skall vara, att Uppsala ändteligen kom med i Universitets-tidskriften. Jag är dock icke utan bekymmer för, huru vårt häfte kan komma att taga sig ut jämnte de andra Universitetens; ty Uppsala befinner sig nu i ett tidskifte, då här sannerligen icke är något öfverflöd på förmågor — äfven om icke hela dess inrättning vore sådan, att det förlamar och i förtid utnöter hvarje sådan. Det evinnerliga examinerandet och det derförut gående 4—5 ggr så lång tid tagande „tenterandet“ tager en otrolig tid, och dessutom skall hvarje Professor deltaga uti det jämna bestyret med Universitetets vidsträckta ekonomi, som icke tager liten tid, enär det är den störste jord-drotten i Sverige. Det var således icke så underligt, att man här, jämnte andra tillfälliga s. 79hinder för beslutets fattande, en smula betänkte sig, om man också kunde gå i land med åtagandet. —

Men jag öfvergår till något, som visserligen skall roa Dig mera att höra, än föregående klagovisor. — Du har kanske någon gång sett af tidningarna, att under den stränga Engelska blokaden ¹ af de Ryska Östersjö-

hamnarna i somras och då all fartygstrafik dit var alldeles afskuren, så föranledde bristen och dyrheten på salt de fattiga Finsk-Estiska bönderne på Ösel och Dagö, att i temmeligen små båtar segla öfver till Gotland, för att köpa hem denna nödvändighetsvara, jämnte kaffe, socker [och] tobak. Denna lilla trafik tilläts ädelmodigt af de Engelska kryssarena, ehuru flere hundrade båtar på detta sätt landade vid Visby. Du vet också, att åtskilliga små Svenska nybyggen sedan uråldriga tider ännu bibehållit sig dels på småöar och dels på fastlandskusten bland Esterne. Min Bror, Pehr, i Visby² hade sitt öga skarpt fäst på dessa Östervägs-seglare hela sommaren; troende, att äfven någon Svensk båt skulle låta se sig bland dem. De kommo och gingo hela sommaren, — men ingen Svensk syntes till, ingen Dönsk tunga hördes, det var blott „Vinda skeiðr“. Men sluteligen, när han förgäfves spanat hela sommaren, tilldrog sig, hvad jag vill förtälja med hans egna ord (skrifna d. 3. Dec.): „Af en ren händelse kom jag häromdagen att ropa an en rygg, som satt nedhukad under en segeltrasa i en nedsnöad öppen båt i Visby hamn. Ryggen, d. v. s. bonden Maths Mathsson Plauman från Nukkö (mellan Dagö och fastlandet), svarade mig på bruten Svenska! Korteligen, jag fick mannen hem med mig och lärde honom, fast med svårighet, att en „herre“ kunde tala med en slaf-bonde från Estland, s. 80nalkas honom utan hugg och slag; m. e. o. vi blefvo snart vänner och började snart språka. Tänk dig ett samtal med en nästan Dalmåls-talande Svensk från Estland! en Rysk slaf med vårt fria Svenska tungomål i sin mun! — Nu bar det till att samla och uppskrifva hans ord, — men allt berodde på — vind! och en välsignad motvind i nio dygn gjorde det möjligt att samla en verklig språkskatt af 85 tät-skrifna 80-sidor. Jag gjorde de märkligaste upptäckter: nya, gamla och forna ord kommo i mängd, i början svårfattliga, men snart vardt jag van med hans språk. Bland mycket gamla Dalska ord, fann jag Fåröska el. Gotländska, Isländska och Færöska i mängd, och många, många egenheter och fomljud och ändelser. Der fanns både det Svensk-Norska gom-l (t), det Norsk-Dalska slaskljudet sl (s̄sl)¹ [eg. tl] och det adspirerade b (b = midt emellan b och v). Ja, allt var högst märkligt och intressant. Du kan tänka, att jag tillika ück intränga i detta olyckliga adelsförtryckta folks alla rysliga slaf-förhållanden. Deras förtryck är grufligt, ehuru de äro lagli gen fria. Men — de hafva icke egande rätt till jorden; dock finnas vissa rättigheter och en viss frihet i några fall, nästan mer än man skulle tro. — Desse Nukka-karlar (4 stycken i öppen båt, som hemseglade från Visby d. 27 Novemb.!) äro härdade vikingar, klädde i lusiga skinnpelsar med bälte om lifvet, lufvor, samt sockor af obarkadt skinn. Maths Mathsson är en stark, högvuxen karl med brunt benadt hår, bred panna och kloka blå ögon. Han hade lyckligtvis mycket godt förstånd och redighet, och var just lik en „kall“ (karl) från Norra Dalarne, hvarifrån han sade sig härstamma! Hvilken lycka att hitta på just denna bonde-klenod — på den enda Svenska båt derifrån på hela sommaren. Du må tro, att jag begagnade mig af tiden: mellan alla mina läs-timmar på skolan [hade det varit jag, så hade jag tagit permission!] hade jag min hederlige och beskedlige Maths hos mig, stundom till öfver midnatt□□. — s. 81Bland annat finnes i språket Dalskt-Isl. ð, äfven dubbelt, t. ex. gliððr', glindra, glitra, -h höres mycket starkt framför v och detta sista som ett starkt Engl, w, nästan som u, hwittr, hwit, hwitt, l. hvítr, — mask, ändelsen i adj. är -r, utan föregående u eller annan vokal (således alldeles som det skrives i Isl.!), utom endast uti hwissur, hwiss, hwisst, adj. = l. hvass, således t. ex. gliggr, -gg, -ggt, s. har fin hörsel, l. glöggr; lustatr, adj., lustig, rullatr, adj., rank (båt); gällendr, gälle, gället, adj., färdig, gjord (jfr. Guta-lag garlakr, färdig, el. l. góligr??); åsl, n., as, åtel (D. ådsel!); oşl, Aiki-oşl, f., ållon, ekållon (trol. = Sv. oksel, Gotl. höksl, f., Sorbus). Nukka-målet har ock utbildat sig med egna sjelfständiga ändelser, t. ex. adj. på -endr, -i, -it = Isl. -igr, -ig, -igt = Dal. -in, -ig, -igt (l. -i, -it), såsom tolendr, -li, -lit, adj., tolig, fåtendr, fattig; d står här likväl blott fonetiskt fyllande mellan n och r som i gl. Sv. och nu i Gotl., detta ser man tydligt af grēndr, grēn, grēnt, Isl. grœnn (grœnr), grön; likaså usaldr, adj., usel, Isl. vesall l. vesœll, Dal. wisäll. — Jag tager några andra ord på prof här och de□□r□; t. ex. några af de många starka verberna: bli, blaiu, blivvo, blivvi, blifva, lähpa, lähpur, lop, lopo, läpi, l□äp□pjä (G. läpa, -ur, lap, lapo, läpi); laupa, -ur, lapp l. lēp, lupo, löhppi, löpa, gå (G. laupa, laup, lupu, lupi, gå); shrill', skr all, skrullo, skrulli, löpa på isläggar, betyder sål. väl eg. fara fram med buller, jfr. Dal. skrälla, skrall, skrulli, skrälla, braka, men Finsk-Sv. shrinna, shrann, skrunno, skrunni, löpa, åka på skridskor (D. sköjter)! Äfven finnes der det rara verbet brigg', -gur, bragg, bruggo, bruggi, brygga, m. fl. — Andra ord: dråmbatr, adj., vettlös, galen, Isl. dramb, högfärd; rädd' skräma (Isl. hrœða, Dal. rädä); täss, m., tårr, f., tåmm, n., pron. pl., de, (Guta Lag. þair, þar, þaun, gl. Gotl. dair, dar, daun); flo, f., vedtraf, Gtl. flo, f., id., l. fló; nurk, f., vrå, G. nark, liten vik; nuj, f., träklubba, G. nydja l. nyda, id., Isl. hnyðja; lähso, pl. -ur, f., veck, rynka, G. läsa, -ur, id., råşşl', grymta, Hels. råşşla, grymta argt; tjöşl, m., kjortel, Dal. kjoşl s. 82l. tjöşl, m., lişşlur, lişşl, littit, liten, Dal. litin, -in, it, def. lişşla; kwild, n. (!), qväll; årn, m., örn, G. arn; varrl, n. = G. varrl, n., sqvalp, rörelse i vattnet, kanske af Isl. hvarfla, men jag tycker mig någorstädes hafva sett i någon Isl. saga eller Edda ett ord, eller möjligen ett namn: Varl, Varrl l. Varrla l. Vörrl, som betydde eller var namnet på en ström eller en ö. Har Du eller kan Du få reda på ett slikt ord, så säg mig det, eller bed Hammershaimb säga mig det, för all del! Ordet vore utan tvifvel slägt med varra, f., varr-simi, m., kölvatten. — Vörn, f. = Vester-Dal. vörn, Ö. Dal. ynn & ygn, f., orrhöna. — Några ord äro nu antingen glömda i all Nordisk tunga utom här, eller ock äro de lånade från Ester eller Letter; t. ex. lähka, m., sauce, dopp; taip, m., fisk, jfr. Finnsk taimen, en art lax; vidikk, m., liten fisk; kaðia, pl. kaðiar, m., hästhof; — wain, f., tvättbalja, låter Nordiskt, är det möjligen Gotl. vanna, f. = vann, m., ho, tråg; — ulmt, f., svan, l. alpt, f.; — hwipul, törne, är säkerligen det D. hyben, hybentorn, eller har det något att göra med Sv. hvifva, hufva, Guta Lag huif?! — Som Du ser, så finnes mycket af största interesse i detta språk. Lefver jag och Gud gifver mig helsan och det på något sätt kan ske, så skall jag någon gång undersöka dessa märkvärdiga öars språk!!!¹

Först i sistlidne November hade jag det stora nöjet att mottaga exemplaren af den från Dig för så länge

sedan till mig skickade afhandlingen De Danske gerningsords theori. Hjertlig tack för denna gåfva! Så kort denna afhandling är, så finnes dock deri särdeles mycket att lära för den, som forskar i språkens inre väsende, och jag har derföre läst honom med lifligt interesse. Finnes af det förmodade verbet auða, ióð, auðinn något annat qvar än part.? likasom något annat än impf. af hnefia I. hnafa, hnóf? Hvar finnes s. 83gnióða? — Jag har fått Egilssons Lex. Poët. I. Fasc., en herrlig bok, af hvilken den Dansk-Isl. litteraturen har den största ära! — (skada blott, att der skall vara nog många tryckfel deri) — och hvilken latin sedan! —

Det fågnade alle här, att Danmark ändteligen blef qvitt sin usla halftyska ministère och fick en folklig i stället. Dock tyckes mig, att det ännu loder någon surdeg äfven vid denna, då hon icke vill tillåta den förras anklagelse, och gifver Sponneck ett högt ämbete: — men jag har kanske orätt ¹.

Framför min vördnad till Fru Professorskan och till Din Fosterdotter! Helsa äfven Secher! — Lef väl, min faderlige Vän! och skrif några rader, när Du får tid och lust, till Din med sonlig vördnad

tillgifne
Carl Säve.

(Jag innesluter detta bref i ett till Hammershaimb, enär han har lättare att gå till Dig, än Du att skicka till honom, och då han dessutom gör det så gerna!)

Anm. till ordet varrl (4de sidan). — Efter en del letande fick jag ändteligen reda på hvar jag förut sett detta ord. Uti Egilsson Snorra Edda, står bland „Eyja heiti“ (s. 230) två gångor namnet Vörl, hvilket utan tvifvel är fem. och således i gen. heter varlar. Skulle detta namn i början kunnat heta varl-ey, således hafva betydtt den hafombrusade öen?? Utom det G. varl, n., squalp, finnes äfven verbet varrla, squalpa, brusa i vattnet. Om jag icke vore rädd att trötta Dig eller att måhända göra Dig besvär att läsa min kanske orediga s. 84stil, så skulle jag ännu vilja skrifva om många saker ännu. — Det kunde gerna sättas i fråga, om icke desse Estiske Norröner snarare kunde vara Danskar än Svenskar, då ju Danskarne hade långvarigt välde i dessa trakter. Men jag tror motsatsen, emedan språket står afgjort mycket närmare Svenskan och särdeles Gotländskan. Det är derföre tills vidare min tro, att de antingen äro Gotlands barn och derifrån utflyttade, eller ock, möjligen, Gotlands moderfolk, eller att de qvarblifvit, när Gutarne flyttade till Gotland. Jag anser likväl ännu det förra sannolikare. Dock jag kan icke vidare söka att utveckla detta här.

□Udskrift□ S. T. Hr Professor N. M. Petersen. Riddare af Danebrog.
Köpenhamn. Nörregade 237, 3 sal